

vizi. Sreća ga nije ni ovde ostavila. Ona ista vila, koja mu je dala lek za konja, tajno ga je pratila celim putem. Videći da je Marko i ovde na mucu, pritrči k njemu i reče mu da tu sačeka dok mu ona bude dala znak da produži dalje. Vila nestade, ali se za nekoliko časaka pojavi na suprotnom brdu, zazva Marka i reče mu da uzjaši konja, pa da skoči k njoj. Marko je poslušao vilu, preskoči s brda na brdo preko velike zadrimske ravnice, koja beše ispunjena selima. Stanovnici Zadrima su se uplašili, misleći da su to neka čudovišta preletela iznad njihovih domova. Potrče na ono brdo da vide šta je i poznadu Marka. Onde gde je stao Markov konj, u kamenu se poznaju otisci konjskih nogu. Sa ovoga brda Marko je ugledao more, pa pozva neke zadrimske prvake, da mu budu svedoci u njegovim podvizima. Kad su se sakupili Marko uze kamen, baci ga, ali dobaci tek do mora. Vila ga zadoji, on se ponovo baci i dobaci do sredine mora. Kad ga vila ponovo zadoji, Marko uze sada još veći kamen i prebaci more. Posle toga

uzjaha konja da izvrši i drugi zadatak, t. j. da preskoči more. Prisutni mu poverovaše da to može učiniti, pa ga molbama odvrata od toga i zadrže ga kod sebe nekoliko dana kao gosta.

U ovoj narodnoj priči susednih Arbanasa ima nekoliko mesta, koja su srodna našim narodnim pesmama. I ovde je reči o konju, kojega je Marko voleo; a i u našim se pesmama govori kako je Marko voleo svoje dobro — šarca. U albanskoj priči javlja se i vila, a mi i iz naših pesama znamo, da je ona Marku često pomagala. Snaga Markova (prebaca more) također je istaknuta kao i u našoj pesmi. U našem narodu postoji verovanje za mnoga udubljenja u kamenu, da su ta udubljenja od nogu Markova šarca, kad je on tuda prolazio.

Iz svega ovoga očito se može zaključiti da je ova albanska priča postala pod uticajem srpskih narodnih pesama.

Petar M. Božović.

CIGANI U DOBA TEREZIJANSTVA I JOSEFINIZMA.

Pored Nijemaca i sveudiljne sistematske kolonizacije Srba po Hrvatskoj zanimljivi su naseljenici Cigani,^{*)} kojima se prva ozbiljno započe baviti Marija Terezija. Kabinetske osnove smjerahu i ime ovih »faraona« promijeniti tako, e da se ne zovu više »Zingani« nego »die Neubauer«, pa da tim onda promijene po previšnjjoj želji i dosadašnji način nomadskoga života. Ta je previšnjja odluka caričina potpisana 13. stu-

*) U hrvatskim spomenicima Cigani se prvi puta spominju već 1378. (u Zagrebu n. pr. Cigan Nicolaus), a hrvatski sabor 1609.—1635. odredio je u svom zakonskom članku XVI.: »Zingari, prout hactenus, sic nunc proscribuntur«. Još u starije doba ciganski je značilo isto toliko koliko i himbeno. Tako sisački zapovjednik kanonik Augustić piše 1679. dubičkom čehaji: »... mi nismo ciganske vire ni deteće riči«. Cigane »šipuš« t. j. svirače napominje se u doba zrninsko-frankapanske urote. — Ime će Cingana potjecati vjerovatno od arapskog nazivlja ljudi mrke puti. — Du Cange notira sub Zigeuni et Zygeni: ...iidem qui Gallis Aegyptii seu Bohemi, Italis Zingani vel Zingari, Hisp. Gittani nuncupantur. Errores, praestigiatores, qui fictionibus et mendaciis imperitae multitudine imponunt. VIII. p. 431. ed. Leop. Favre 1887. U naših starih pisaca naziv n. pr. za Ciganke »Jedupka« iskv. od Egipćanka; turski: kiptije.

denoga 1761. Druga a(ller) h(öchste) Entschliessung od 27. studenoga 1767. traži, da se cigansku djecu roditeljima oduzme i predade kršćanskom građanstvu i seljaštvu na odgoju, da nauče zanate i ratarstvo. Skrbnici će dobivati za djevojčice do 10 godina i dječake do 12 po 12 fl. godišnje, a za cigančicu od 10—14 god. po 4 fl. po red prve odjeće. Ubuduće se ne će cigani smjeti međusobno ženiti. No htjedne li se ciganka udati za kojeg domaćeg (domiciliatus subditus) moraće pridonijeti potvrdu, da je marljivo služila u kući kojeg plemića, građanina ili seljaka i da je upućena u načela katoličke vjere. Stoji li sve to, onda će joj erar dati miraza (dos) 50 forinti. Dječaci iznad šesnajste godine, razlaže osnova, neka se uvrste u vojsku, a slabiji i svi od 12—16 u zanate. Zato prime svi cehovi nalog, da takve dječake što pomnije traže, a izučene majstore Cigane primaju u svoju sredinu. Cigansko klatarenje iz županije u županiju bez putnica najstrožije se zabrani. U to ime treba da se sve gospoštije pobrinu da bude valjanih naselja, i stoga bude naređena konskripcija. Kako se ove osnove mogoše provesti, to je jasno.

Ali i Josip II. ne htjede zaostati u tom smislu. 9. listopada 1783. naređuje: Ciganska naselja nijesu dopuštena u šumama (partibus sylvosis) pod čeragama, nego Cigane valja smjestiti u krajeve, gdje nema šuma, u predjele oranica, da se priviknu

ratarstvu. Čigani ne trebaju nikakvih drugih poglavica osim mjesnih starješina, iza kako već prije izgubiše pravo na svoje vojvode (cassatis jam alioquin Vajvodis). Čigansku djecu treba iza navršene četvrte godine bar svake dvije godine porazdijeliti u obližnja mjesta (per gremialia loca). Župnici će se naravno skrbiti za njihovu prosvjetu. Lutanje čigansko je zabranjeno, a »reguliranim« (sjedilačkim) čiganima može se iznimno u slučaju potrebe dati putnice, da idu na sajmove, ali je opreznost i u tom potrebna. Konje ne smiju držati zato, da njima ne trguju. Čigani moraju primiti nošnju svoga sela. Svojim čiganskim jezikom ne smiju se služiti, jer će inače za svaki slučaj biti kažnjeni s 24 batine. Ista će kazna stići one cigane, koji se budu hranili crknutim mesom. Mijenjanje imena također je zabranjeno. I čiganske kuće moraju imati kućni broj. Međusobna ženidba Čigana strogo je zabranjena, a koji se parovi izdaju, da su oženjeni, moraju pridonijeti vjenčane listove. Uopće treba da jurassori (prisjednici sudbenih stolova) mjesečno izvješćuju o životu okolišnih čigana. Kovačijom se smiju samo oni baviti, koji kod oblasti dokažu, da je to korisno i potrebno. Čigansko muziciranje biće također ograničeno. Prosjačenje je dopušteno jedino onima, koji zbilja drukčije ne mogu zarađivati; inače je prosjačenje za-

branjeno. Koji su krepki neka ne žive kao mješćani (inquilini), nego kao poslužnici, pa treba poprimiti najstrožije mjere, da ih se prisili na rad. Bude li kogod od njih svojevoljno ostavljao svoje mjesto, postupaće se s njim kao s vagabundom. Djecu, koju takvi čigani ostave, smatraće se za siročad.

Jozefinska konskripcija Čigana iskazuje za naše krajeve ovakav pregled:

	G o d i n a		
	1781.	1782.	1783.
Županija srijemska	407	416	471
Županija križevačka	102	26	—
Županija virovitička	648	622	—
Županija požeška	166	156	186

Iza 1783. nije bilo više konskripcije Čigana. I sam poduzetni Josip II. popusti, te ih ostavi da žive, kako im krv zapovijeda. Ostadoše dakle pri kraju sela u kućarcima od čerpića i drva, baveći se kovačijom, glazbom i konjokradnjom, te stojeći svakoj lupeštini na uslugu. Drugi boraviše više po šumama, ili podno mostova, u špiljama i zakucima, odakle su izlijetali na prosjačenje i vraćanje. To im je upoprijeko i bilo glavno zanimanje za prehranu. Čigani su znali obijati i prašove plemićkih dvorova, gdje bi s praznovjernom ženskadijom pravili već dobar posao, u koliko ih propuštahu lakajski cerberi.

Dr. Josip Matasović.

DRUŠTVO BRAĆE SKROTICA

... Svake je pažnje vrijedna zbirka g. Stj. pl. Platzera, iz stare knjigotiskarske varaždinske obitelji, a koji sada živi u Zagrebu. Među ostalim materijalom, odabranim za publikaciju u »Narodnoj Starini«, naišao sam i na šaljivu diplomu »društva braće skrotica«, koju prilažem u reprodukciji. List je veličine 40×25.5 cm.

Na prvi pogled ove diplome namah se razabira da se tiče karikature onoga pervertiranog snošaja izvjesnog dijela muškaraca prema svojim suprugama i za koje važi vulgarna riječ, da im žene u kući »hlače nose« a da one muža drže »pod papučom«. Ne valja, međutim, ovaj već dosta rani, i ako neučenjački, sociološki produkt vrstati u kompleks izrazitoga misoginstva, ni opet u sam kult gynaiokratije, ali se on ne tiče, najzad, ni žena »koje rogove natiču«. Taj slučaj stoji po srijedi; nije mnogo erotički obojen, a in sexualibus općeno tek ispoljuje činjenicu, da je u izvjesnih žena sadržan pretičak, »plus« (+%) maskulinstva, koji baš upravo nedostaje njihovoj muškoj, supružanskoj polovici. I odatle disharmonija s normalnošću. A da se u karikaturama toga slučaja ne

radi o nekom obscenom dražkanju dosta je samo uočiti gotovo odreda ružne likove žena u tim slučajevima, koji treba da odobijaju, zastrašuju, ismijavaju, sve sa skroz naskroz edukativnom notom. U tečaju razvijanja tzv. buržoaskog društva u Evropi činjenica je poprimila svoje tipične izražajne oblike, a javna je diskusija bila razumljiva u sva ona vremena, koja su oko velikih ratova nužno izvlačila ženu iz njenih normalnih pozicija u kući. Onda je taj prirodom u izvjesnim postocima izbačeni tip javno više samo otkočio i njegova je abnormalnost samo više naglašena: ridendo castigare mores. U drugu ruku, slučaj se dašto dodiruje i sa partijama izrazite (ilustrovane) misoginske literature (i letaka) koji se bave problemom gynaiokratije. A zatim je i u antičkom mitosu o Heraklu i kraljici Omfali¹⁾ neko jezgro pozicije ovdje pretresanog slučaja, što ono je u srednjem vijeku zasjenjen i zaglušen

¹⁾ U likovnoj umjetnosti m. o.: Carracci, Le Clerc, Sadeler, pa 1750. Fessard: Hercule et Omphale, te ca. 1815. u Nürnbergu »Omphale mit dem Ochsenziemer«.